

Peter Stankovič, Gregor Tomc, Mitja Velikonja (ur.) (1999), *Urbana plemena: Subkulture v Sloveniji v devetdesetih*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.

Zbornik *Urbana plemena* s podnaslovom »Subkulture v Sloveniji v devetdesetih« je v več pogledih nadvse pomenljiva izdaja. Izvrstno odseva stanje v polju teoretskih razprav o t. i. subkulturah. Tako v dobrem kot v slabem smislu. Najprej: prispevki v zborniku so razvidno napaberkovani. Tega ne morejo in kaže, da niti ne poskušajo skriti. Po prijemu se pomembno razlikujeta že oba uvodna, poudarjeno teoretska spisa dveh od treh urednikov, Gregorja Tomca in Mitje Velikonje. Neenotnost prispevkov bi lahko, vsaj na formalni ravni, razbrali tudi na podlagi podatka, da tretji urednik Peter Stankovič v teoretskem razdelku ni udeležen s samostojnim prispevkom, temveč šele pozneje, z zapisom o segmentu dogajanja v polju popularne glasbe z naslovom Rockerji s konca tisočletja. To poudarjam tudi zato, ker bi lahko, če bi bili dosledni in bi prispevke vseh treh urednikov brali kot pojasnitev teoretskega ozadja ali konteksta, v katerem naj beremo ostale zapise, razbrali njihove kričeče razlikujoče se teoretske prijeme. Niti ne utemeljitve, temveč zgolj delne opazke o določenih vidikih proučevanja t. i. subkultur, s tem pa pravzaprav tudi opazke o nekaterih zagatah družboslovja nasploh. Tako se je Gregor Tomc odločil za pisanje o vprašanju biološkega ali telesnega v družboslovju. Njegov prispevek ima natančen naslov Teze o telesu. Ta tema, torej vprašanje telesnega, fizičnega, biološkega, je v zadnjem času v družboslovju nadvse priljubljena, skorajda bi lahko rekli, da je modna. To je – z mojega stališča – hvalevredno. Zakaj? Družboslovje se je namreč, z izjemo antropologije, dobršen del dvajsetega stoletja razvidno izogibalo tistemu, čemur smo v slabšalnem tonu rekli »sociobiološki pristopi«. Ali tistemu, čemur v antropologiji rečejo »*nature vs. nurture*«.

Torej vprašanje o razmerjih med biološkim, fizičnim, fiziološkim s prirojenim, dednim, »nespremenljivim« in kar je še takih implikacij po eni strani ter kulturnim, psihičnim, psihološkim, privzgojenim, pridobljenim itn. po drugi. Tako v zadnjem času razni družboslovni avtorji nenadoma spet posvečajo izdatno pozornost vprašanju telesnega tudi ali zlasti v smislu vpliva fizioloških vidikov na ravnanje osebe, »učlovečene skoz socializacijske in inkulturacijske procese«. Gregor Tomc se je osredotočil na tisti vidik, ki raziskuje fiziološke razlike med osebami glede na starost. Na tem mestu se ne nameravam spuščati v analizo Tomčevega poglavja, saj bi bil ta zapis, kot tudi nekateri drugi v zborniku, vreden samostojne recenzije. Naj zdaj omenim le, da je Tomc postavil nadvse zanimivo vprašanje: »ali je smiselno upoštevati tudi biološki dejavnik pri analizi mladine?« (str. 8). Vprašanje, ki je videti očitno, tako rekoč samoumevno. Pa le ni tako. Iz raznih razlogov. Enega, tistega o slabem mnenju o sociobioloških prijemih v družboslovju, sem bežno že omenil. Tomčev odgovor je pritrديلen: »puberteta je biološki kontekst, v katerem gnezdi kulturni razvoj duševnosti, ki generira specifično socialno doživljanje« (*ibid.*). Ne vem, ali lahko na podlagi tega navedka in drugih izpeljav v Tomčevem zapisu sklepam, da Tomc zagovarja primarnost biološkega, iz katerega nato izpeljuje kulturo. Ali drugače, da je tisto, čemur rečemo »kultura«, le drugi, »človeški« obraz biološkega, »živalskega«. Vsekakor menim, da je Tomčev prispevek dragocen. Tudi če se z njim sploh ne strinjamo ali se strinjamo le deloma, je sprožil vprašanja, ki smo se jim nekateri preradi izmikali. Če hočemo z njegovimi stališči argumentirano polemizirati, moramo raziskovati. Ne zadoščajo več pavšalne, vnaprejšnje

izločitve vprašanja biološkega iz družboslovnega diskurza.

Po drugi strani bi lahko na podlagi navedenega sodili, da je Tomc t. i. subkulture omejil ali umestil v starostno določeno obdobje mladosti. Torej v čas od pubertete do zrelosti, v pretežno najstniška leta z nadaljevanjem in iztekom v dvajsetih letih. In še, kar pove že v prvem razdelku svojega pisanja, ko v isti sapi govori o mladinski subkulturi, rock'n'rollu, klasiki, jazzu ali narodnozabavni glasbi in o okusu (str. 7); na podlagi zapisanega bi lahko sodili, da se Tomc osredotoča na »mladinsko subkulturo«, vezano na določen glasbeni pojav. Še zlasti, če bi se oprli na avtorjevo razlikovanje med subkulturami, subpolitikami in kontrakulturami, kot ga je zastavil v svoji knjigi *Druga Slovenija* (Krt, Ljubljana 1989). Prav tako bi mu lahko očitali določeno mistificiranje ali vsaj ostanek mistificiranja »specifičnih mladinskih subkulturnih enklav«, za katere pravi, da so »po pravilu izrazito manjšinski pojavi v populaciji mladih« (str. 10). Z mistificiranjem mislim to, da mladinski subkulturi pripiše določeno ekskluzivnost, elitizem. Ne more kar vsak biti pripadnik mladinske subkulture. Vsaj tako lahko sodimo po njegovi trditvi, s katero se nadaljuje citirani odlomek: »Biološka mladost je skratka potreben, ne pa tudi zadosten pogoj kulturne mladosti« (*ibid.*). Bi potemtakem lahko rekli, da vsi mladi preživljajo mladost, vendar ne vsi kot pripadniki »specifične mladinske subkulturne enklave«? Kot kaj potem? Kot mladi odrasli? Ali kot pripadniki neke druge »specifične mladinske subkulturne enklave«? Kaj loči tiste, ki niso pripadniki mladinskih subkultur, od tistih, ki to so? In še kopica drugih vprašanj, ki se sprožajo ob branju njegovega teksta, vendar iskanje odgovorov nanja presega domet pričujoče recenzije. Kopico vprašanj sproža tudi tale Tomčeva trditev: »Človek je pri štiridesetih letih lahko sicer ljubitelj techno/rave glasbe, ne more pa biti pripadnik techno/rave subkulture« (str. 11). Povezovanje mladinske subkulture in posameznega glasbenega pojava, sloga, usmeritve nadaljuje Tomc še pozneje, ko omenja, da »pozna vsaka mladinska subkultura tudi specifično obliko plesa« (str.

12). Nekoliko pozneje pa razlikuje med »pripadnostjo mladinski subkulturi« in »individualno estetsko privrženostjo« ali okusom (*ibid.*). S tem nekoliko zrahlja prej tesno zastavljeno povezanost med mladinsko subkulturo in določeno glasbo ali kulturno prakso in s tem naredi prostor za umeščanje nekaterih drugih »subkulturnih manifestacij« v tako pojmovan okvir. To so bajkerji, lezbična in gejevska subkultura, skinheadi, skejterji in drugi.

V izteku svojega prispevka Tomc poudari še en zanimiv in pomenljiv vidik. Namreč vprašanje raznih »revivals«. Ali je rockabilly v devetdesetih isti, enak, podoben ali različen od (izvirnega) rockabillyja iz petdesetih in njegovih reinkarnacij iz šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih? Ali je punk iz devetdesetih primerljiv s punkom iz sedemdesetih? Na to vsaj deloma odgovori, s tem da se opre na Heraklitovo misel: »Kdor stopi v isto reko, mu pritekajo druge in zmeraj druge vode«, ki jo dopolni še s tem, da se tudi tisti, ki ponovno stopa v isto reko, spreminja (str. 13). Da torej tisti, ki stopi v reko danes, ni isti, kot je v reko stopil pred leti. Tu Tomc implicira še eno razsežnost, s katero pravzaprav začne in konča svoj tekst. Na podlagi osebne izkušnje namreč govori o tem, da niti današnji punk ni več isti, kot je bil v sedemdesetih, niti današnji Gregor Tomc ni več isti, kot je bil v sedemdesetih. Torej današnji Gregor Tomc gleda drugače ne samo na današnji punk, temveč tudi na punk iz sedemdesetih. Tu pa smo spet pri družboslovni zagati, pravzaprav pri zagati znanosti nasploh: kaj je tisti objektivni znanstveni temelj spoznanja? To je slej ko prej sam znanstvenik, nosilec znanstvenega spoznanja. Ta se spreminja. Tudi z leti ali zaradi let. Zaradi staranja in vseh znanih in neznanih vidikov, ki jih ta proces prinaša ali vsebuje. Vse naštetu pa so zgolj še dodatne zagate, ki nam otežujejo iskanje nekakšnega objektivnega znanstvenega spoznanja o družbenih pojavih, tudi o mladinskih subkulturah.

V točki, kjer Tomc konča, se po svoje začne naslednji tekst Mitja Velikonja. Avtor se je namreč lotil kar izhodiščnega vprašanja samega poimenovanja proučevanega

pojma, torej »sodobnih subkultur«. Začel je pri »samem začetku«, ki ni po naključju podobna ali kar identična točka, s katero Tomc sklene. Tomc je prišel do »ničte točke« s ponovnim razmislekom o svoji dosednji dolgoletni osebni zgodovini kot pripadnika in proučevalca mladinskih subkultur. Velikonja se po svoje, čeprav sam tega nikjer ne navaja, prav po husserlovsko fenomenološko sprašuje o čistem spoznavnem izhodišču, očiščenem zmotnih spoznanj. V oklepaj torej poskuša dati in reducirati kar nepregledno množico izpeljav o družbenem pojavu, imenovanem »sodobne subkulture«. Proučevanje poskuša postaviti na nove, čvrstjše temelje, saj so stari že dodobra najedeni, razpokani in okrušeni. To sicer opravi na hitro, kar arbitrarno, česar pa ni nujno šteti za pomanjkljivost. V nadaljevanju se namreč osredotoči na razmišljanje o stanju sodobnih subkultur tu in zdaj. Ponudi preslikavo trenutnega stanja. V tej preslikavi poskuša upoštevati stališča akterjev samih. Sklicuje se na njihova mnenja, na izjave samih pripadnikov sodobnih subkultur. Torej na izjave tistih, ki se deklarirajo kot pripadniki subkulture. Z besedami antropologov, zlasti Geertza, bi rekli, da Velikonjo zanima »pogled z domačinskega zornega kota«. Antropološki vidik je vsebovan še v predpostavki, da je »vsaka kultura enako kultura kot druge« (str. 14). Njegovo izhodišče je torej očitno drugačno od Tomčevega, kjer ne more biti vsakdo pripadnik dane (sub) kulture, iz česar bi lahko izpeljali, da mora za pripadnost dani subkulturi imeti določene posebne lastnosti. Iz tega pa bi lahko izpeljali, da se torej (sub)kulture med seboj vrednostno, hierarhično razlikujejo. Ob tem se spet sproža vrsta vprašanj, na katera zdajle niti ne poskušam dajati odgovorov. Tako je tudi tekst Mitje Velikonje nadvse stimulativen za nadaljnje razmišljanje.

Niti Tomčev niti Velikonjev tekst pa nam ne postavitva okvira, v katerem naj beremo ostale prispevke. Njun teoretski uvod, bolje rečeno, njuna teoretska uvoda sta le dva od očitno številnih mogočih teoretskih pogledov. V tem duhu se nizajo tudi ostali prispevki, ki govorijo o posameznih pojavnih oblikah sodobnih mladinskih subkultur.

Tako se, navidez ali kar zares brez repa in glave, zvrstijo prispevki o skejterjih, privržencih rockabillyja, rokerjih, rejverjih, lezbični in gejevski sceni, »balkan« sceni, heavymetalcih, skinheadih, bajkerjih in pankerjih. Namerno sem se držal vrstnega reda prispevkov v zborniku. Tako vidimo, da uredniki očitno niso niti poskušali razporediti prispevkov po kakršnem koli ključu. Skejterjev tako niso postavili ob bok bajkerjem, rockabillyjev ob metalce, pankerje ali rejverje in podobno. Tudi prijemi, ki so jih uporabili avtorji posameznih prispevkov, se med seboj razlikujejo na vse mogoče načine. Od skorajda akcijske raziskave s poudarkom na študiji primera, kakršno je zastavila avtorica prispevka o skinheadih, prek kvalitativnih intervjujev, prav tako z elementi akcijske raziskave raziskovalca, ki je bil svojčas sam pripadnik raziskovane subkulture, kot lahko razbiramo v prispevku o rockerjih, prek skoraj »fanovskega«, vsekakor pa insajderskega, poznavalskega zapisa o heavy metalu, do uporabe nekaterih klasičnih socioloških prijemov proučevanja subkultur, kot jih lahko odčitamo v prispevku o punku.

Namerno sem pustil vnemar pripombe posameznih akterjev, ki so se doslej odzvali na pričujoči zbornik. Namreč, pripombe v smislu, da določeni podatki, navedeni v prispevkih, ne držijo. Dejstva, torej preverljivi podatki, kot so letnice, imena in podobno, so kajpak pomemben vidik verodostojnosti. Nekateri podatki pa so bili take vrste, da bi jih zlahka umestili v polje interpretacije. Drugače rečeno: nekateri zunanji komentatorji so posameznim zapisom ali njihovim delom očitali, da niso natančno opisali pomena dogajanja za same akterje. Tu kajpak naletimo na dodaten problem družboslovne analize. Na vprašanje, ki sta se ga deloma dotaknila že oba teoretska uvodnika. Vprašanje, kako zaobjeti vse vidike, vse pomene danega družbenega pojava, dogajanja, pa če mu rečemo sodobna mladinska subkultura ali kako drugače. Pome in vidike tako za akterje same, torej protagoniste, insajderje, kot za druge, opazovalce, autsajderje. Laične in strokovne. To so pa že vprašanja, s katerimi se morajo ubadati družboslovci nasploh in ne zgolj tisti,

